

سۇئال

ھەجنى تەپسىلى سۈپۈتلەپ بېرىشىڭلارنى سورايمەن؟ ئاللاھ سىلەردىن رازى بولسۇن.

تەپسىلى جاۋاب

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان ئاللاھقا خاستۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى ۋە ساھابىلىرىغا ئاللاھ تائالانىڭ رەھمەت سالاملىرى بولسۇن.

پەرز ھەج بولسا تائەت-ئىبادەتنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىدۇر. ھەج ئاللاھ تائالانىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىشىدە ئاساسى مەقسەت قىلىنغان ۋە ئۇنىڭغا تولۇق ئەمەل قىلمىسا بەندىنىڭ دىنى كامىل بولمايدىغان ئىسلامدىكى بەش ئاساسى پرىنسىپنىڭ بىرىدۇر.

تائەت-ئىبادەت ۋە ئاللاھ تائالاغا يېقىنلىشىدىغان بارلىق ياخشى ئەمەللەرنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئىككى تۈرلۈك شەرت تولۇق بولۇشى كېرەك:

بىرىنچى: تائەت-ئىبادەتنى خالىس ئاللاھ ئۈچۈن قىلىش. شۇنداقلا تائەت-ئىبادەتنى پەقەت ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقى ۋە ئاخىرەتتىكى ئەبەدىلىك نېمەتلەرگە ئېرىشىش مەقسىتى بىلەن قىلىش، يەنى رىياخورلۇق، باشقىلارغا كۆز-كۆز قىلىش ۋە دۇنيالىق مەنپەئەتكە ئېرىشىش مەقسىتىدە قىلماسلىق كېرەك.

ئىككىنچى: ئاغزاكى ۋە ئەمەلىي ئىش-ھەرىكەتلىرىمىزنىڭ ھەممىسىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش كېرەك. رەسۇلۇللاھقا ئەگىشىش بولسا ئۇنىڭ ھەدىس-سۈننەتلىرىنى مۇكەممەل بىلىش ۋە ئۈگۈنۈش ئارقىلىق روياپقا چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەج ئىبادىتى بولسۇن ياكى باشقا ھەرقانداق بىر ئىبادەتنى ئادا قىلىدىغان كىشى ئۆزىنىڭ قىلىدىغان ئەمەللىرىنىڭ سۈننەتكە ئۇيغۇن بولۇشى ئۈچۈن، چوقۇم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى، ئەمەل-ئىبادەتلەردىكى كۆرسەتمىلىرىنى ئۈگۈنىشى لازىم.

تۆۋەندە ھەجنىڭ سۈپىتى-خاراكتېرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىدە كۆرسىتىلگەن بويىچە ئىخچاملاشتۇرۇپ بايان قىلىمىز. بىز ئىلگىرى **31819** - نومۇرلۇق سوئالنىڭ جاۋابىدا ئۆمرە قىلىشنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلغان، بۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلىڭ.

ھەج ئىبادىتى تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرگە ئايرىلىدۇ:

ھەج ئىفراد.

ھەج تەمەتتۇئى.

ھەج قىران.

ھەج تەمەتتۇئى: ھەج قىلىشنى مەقسەت قىلغان كىشى ھەج ئايلىرىدا (يەنى شەۋۋال، زۇلقەئدە ۋە زۇلقەئدەدىن ئىبارەتتۇر.) [شەرھۇل مۇمتىئ ناملىق ئەسەر 7-توم 62-بەتكە قارالسۇن] پەقەت ئۆمرە قىلىشنى مەقسەت قىلىپ ئېھرام كىيىدۇ، مەككىگە يىتىپ كەلگەندە، ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن كەبىنى تاۋاپ قىلىپ، ساپا-مەرۋىدە سەئىيىقلىپ، چېچىنى ئالدۇرۇپ ياكى قىسقارتىپ ئىھرامدىن چىقىدۇ، تەرۋىيە كۈنى بولغاندا، بۇ زۇلقەئدە جەئىپىنىڭ سەككىزىنچى كۈنى بولۇپ، يالغۇز ھەجنى مەقسەت قىلىپ ئېھرام كىيىدۇ ۋە ھەج پائالىيەتلىرىنى تولۇق ئادا قىلىدۇ، تەمەتتۇئى ھەج قىلغان كىشى دەسلەپتە ئۆمرە قىلىدۇ كىيىن كامىل ھەج قىلىدۇ.

ھەج ئىفراد: پەقەت ھەجنىلا مەقسەت قىلىپ ئېھرامغا كىرىدۇ، مەككىگە يىتىپ كەلگەندە، دەسلەپكى كېلىش تاۋاپىنى قىلىدۇ، ھەج ئۈچۈن ساپا-مەرۋە ئارىسىدا سەئىيىقلىدۇ، چېچىنى ئالدۇرمايدۇ ياكى قىسقارتمايدۇ بەلكى قۇربان ھېيت كۈنى چوڭ شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغانغا قەدەر ئىھراملىق ھالىتىدە تۇرىدۇ، ئاندىن ئىھرامدىن چىقىدۇ، ساپا-مەرۋىدە سەئىيىقلىشنى ھەجنىڭ پەرز تاۋاپىنى قىلىپ بولغاندىن كىيىن قىلىسىمۇ بولىدۇ.

ھەج قىران: دەسلەپتە ئىھرامغا كىرگەندە ھەج بىلەن ئۆمرىنى مەقسەت قىلىپ بىرلا ئىھرامغا كىرىش ياكى دەسلەپتە ئۆمرىنى مەقسەت قىلىپ ئىھرامغا كىرىپ، ئاندىن تاۋاپنى باشلاشتىن ئىلگىرى ھەجنى نىيەت قىلىشتىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇ كىشى تاۋاپ قىلغاندا ۋە ساپا-مەرۋە قىلغاندا ھەج بىلەن ئۆمرىنى بىللە ئادا قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ (نىيەت قىلىدۇ).

ھەج قىران قىلغۇچى يالغۇز ھەج قىلغۇچىغا ئوخشاش پائالىيەتلەرنى قىلىدۇ، لېكىن قىران ھەج قىلغۇچى چوقۇم قۇربانلىق قىلىدۇ، يالغۇز ھەج قىلغۇچى قۇربانلىق قىلمىسىمۇ بولىدۇ.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئۈچ تۈرلۈك ھەجنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىتەمەتتۇئى ھەج بولۇپ، ئەينى زاماندا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام قۇربانلىق ئېلىپ كەلمىگەن ساھابىلارنى ئۆمرە قىلىپ بولغاندىن كىيىن ئىھرامدىن چىقىشقا بۇيرۇپ ئۇلارنى تەمەتتۇئى ھەج قىلىشقا رىغبەتلەندۈرگەن، ھەتتا ئىنسان دەسلەپتە قىران ياكى يالغۇز ھەجنى مەقسەت قىلىپ ئىھرامغا كىرگەن بولسا، گەرچە دەسلەپكى كېلىش تاۋىپى بىلەن ساپا-مەرۋە قىلىپ بولغان بولسىمۇ، تەمەتتۇئى ھەج قىلىش ئۈچۈن نىيىتىنى ئۆزىگە ئۆزگەرتىپ ئىھرامدىن چىقسا بولىدۇ، چۈنكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالاممۇ ئۆزى ھەج قىلغان يىلى تاۋاپ قىلىپ، ساپا-مەرۋە قىلىپ بولغاندىن كىيىن ئۆزى بىلەن بىرگە كەلگەن ساھابىلاردىن قۇربانلىق مال ئېلىپ كەلمىگەنلەرنى ئىھرامنى ئۆزىگە ئۆزگەرتىپ چاچنى ئالدۇرۇپ

ياكى قىسقارتىپ ئېھرامدىن چىقىشقا بۇيرۇپ: **ئەگەر مەنمۇ قۇربانلىق مال ئېلىپ كەلمىگەن بولسام، سىلگە بۇيرىغان ئىشنى ئۆزۈممۇ قىلاتتىم دېگەن.**

ئېھرام: بىز يۇقىرىدا مۇراجىئەت قىلىشنى ھاۋالە قىلغان سوئالنىڭ جاۋابىدا ئېھرامنىڭ سۈننەتلىرىدىن: يۇيۇنۇش، خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىش ۋە ناماز ئوقۇش قاتارلىق سۈننەتلەرنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق. ئېھراملىقنى كىيىپ نامازدىن كىيىن ياكى ئۇلاغقا (قاتناشقا) مىنىپ بولغاندىن كىيىن تەلپىيە ئېيتىپ ئېھرامغا كىرىشنى نىيەت قىلىدۇ. ئەگەر تەمەتتۇر ھەج قىلىشنى مەقسەت قىلغان بولسا: ئى ئاللاھ! مەن ئۆمرە قىلىشنى مەقسەت قىلىم دەپ نىيەت قىلىدۇ، قىران ھەج قىلىشنى مەقسەت قىلغان بولسا: ئى ئاللاھ! مەن ئۆمرە بىلەن ھەج قىلىشنى مەقسەت قىلىم دەپ نىيەت قىلىدۇ. يالغۇز ھەج قىلىشنىلا مەقسەت قىلغان بولسا: ئى ئاللاھ! مەن ھەج قىلىشنى مەقسەت قىلىم دەپ نىيەت قىلىدۇ. ئاندىن كىيىن: ئى ئاللاھ! مەن رىيا قىلىش ياكى كۆز-كۆز قىلىش ئۈچۈن ئەمەس پەقەت سىلنىڭ رازىلىقلىرى ئۈچۈن ھەج قىلىمەن دەيدۇ. ئۇنىڭدىن كىيىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام تەلپىيە ئېيتقاندا تەلپىيە ئېيتقان تەلپىيەلەردىن: «**مەن ھازىرمەن ئى ئاللاھ! مەن ھازىرمەن، مەن ھازىرمەن، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوق، بارلىق مەدھىيلەر، نېمەت ۋە پادىشاھلىق پەقەت ساڭا خاستۇر، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوقتۇر.**» ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يۇقىرىدا ئېيتىلغان تەلپىيگە مۇنۇ سۆزلەرنى زىيادە قىلاتتى: «**مەن ھازىرمەن، خىزمىتىڭگە تەييارمەن، ھەممە ياخشىلىق سېنىڭ قولۇڭدىدۇر، سېنىڭ ساۋابىڭنى كۆزلەپ ئەمەل قىلىمىز.**» ئەرلەر بۇ سۆزلەرنى يۇقىرى ئاۋازدا ئېيتىدۇ. ئاياللار بولسا يېنىدىكى كىشىلەر ئاڭلىغۇدەك پەس ئاۋازدا ئېيتىدۇ. ئەگەر يېنىدا يات ئەرلەر بولسا مەخپى ئېيتىدۇ.

ئەمما ئېھرامغا كىرىشنى مەقسەت قىلغان كىشى، كېسەللىك ياكى دۈشمەن ياكى توسۇلۇپ قىلىش قاتارلىق ئىشلار سەۋەبىدىن ھەج-ئۆمرە پائالىيىتىنى تولۇق ئادا قىلالماسلىقىدىن ئەنسىرسە، ئېھرامغا كىرىدىغان ۋاقىتتا مۇنداق شەرت قىلسا بولىدۇ: " كېسەللىك ياكى دۈشمەن ياكى باشقا سەۋەبلەردىن بىرەر جايدا پائالىيەتنى ئادا قىلىشتىن توسۇلۇپ قالسام شۇ جاي مېنىڭ ئېھرامدىن چىقىدىغان ئورنۇم " دەيدۇ. چۈنكى دۇبائە بىنتى زۇبەير ئېھرامغا كىرىدىغان ۋاقىتتا كېسەل بولۇپ قالغاندا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇنى شەرت بىلەن ئېھرامغا كىرىشكە بۇيرۇپ: **سىز شەرت قىلغان ئىشقا ئاللاھ تائالا سىزگە گۇناھ يازمايدۇ.** [بۇخارى رىۋايىتى 5089. مۇسلىم رىۋايىتى 1207].

شەرت بىلەن ئېھرامغا كىرگەندە، شەرت قىلغان ئىش يۈز بېرىپ پائالىيەتنى تولۇق ئادا قىلىشتىن توسۇلۇپ قالسا، ئۇ كىشى شۇ يەردە ئېھرامدىن چىقىدۇ، ئۇ كىشىگە ھېچ قانداق جازا كەلمەيدۇ.

پائالىيەتنى تولۇق ئادا قىلىشقا ئىشەنچسىز بولغان باشقا چەكلىمىلەرگە ئۇچراشتىن ئەنسىرىمەيدىغان كىشىلەرنىڭ شەرت بىلەن ئېھرامغا كىرىشى توغرا بولمايدۇ، چۈنكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالاممۇ شەرت بىلەن ئېھرامغا كىرمىدى، باشقا ساھابىلارنىمۇ شەرت بىلەن ئېھرامغا كىرىشكە بۇيرۇمىدى، پەقەت دۇبائە بىنتى زۇبەير كېسەل بولغاچقا ئۇنى شەرت بىلەن ئېھرامغا كىرىشكە بۇيرىدى.

ئېھرامغا كېرىگەن كىشى تەلىبىيەنى كۆپ ئېيتىشى كېرەك، بولۇپمۇ ئورۇن ۋە ۋاقىت ئۆزگىرىشى بولغاندا يەنى ئۈستۈن جايغا ئۆرلىگەندە، تۆۋەنگە چۈشكەندە، كېچە بولغاندا ياكى كۈندۈز بولغاندا تەلىبىيەنى كۆپ ئېيتىش، ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقىنى ۋە جەننەتنى، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتى بىلەن دوزاختىن پاناھلىنىشىنى كۆپ سوراش كېرەك.

ئۆمرە پائالىيىتىدە ئېھرامغا كىرگەندىن باشلاپ، تاۋاپ باشلانغىچە تەلىبىيە ئېيتىش يولغا قويۇلغان.

ھەج پائالىيىتىدە بولسا، ئېھرامغا كىرگەندىن باشلاپ قۇربان ھېيت كۈنى چوڭ شەيتانغا تاش ئاتقانغا قەدەر داۋاملىشىدۇ. مەككىگە كېرىش ئۈچۈن يۇيۇنۇش.

ئىمكانىيەت بولسا مەككىگە يېقىنلاشقاندا يۇيۇنۇپ كېرىش كېرەك، چۈنكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالاممۇ ئۆز ۋاقتىدا مەككىگە كېرىدىغان ۋاقىتتا يۇيۇنۇپ كىرگەن.

ھەرەم مەسچىتىگە كىرگەندە، ئوڭ يۇتى بىلەن كېرىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، ئاللاھ تائالانىڭ ئەلچىسىگە ئاللاھنىڭ رەھمەت-سالاملىرى بولسۇن، ئى ئاللاھ! مېنىڭ خاتالىقلىرىمنى ئەپۇ قىلغىن. مەن ئۈچۈن رەھمەت ئىشلىرىڭنى ئېچىۋەتكىن، ئاللاھنىڭ ئۇلۇغلىقىغا، رەھىم-شەپقىتىگە ۋە ئەزەلدىن مەڭگۈ داۋام قىلغۇچى بولغان پادىشاھلىقىغا سېغىنىپ، قوغلاندى شەيتاننىڭ شەرىدىن پاناھ تىلەيمەن» ئاندىن تاۋاپنى باشلاش ئۈچۈن ھەجەر ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىدۇ. 31819- نومۇرلۇق سوئالنىڭ جاۋابىدا ھەجنىڭ سۈپەتلىرىنى تەپسىلىي بايان قىلىپ ئۆتتۇق.

تاۋاپتىن كېيىن ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇپ، ساپا-مەرۋە قىلىش ئۈچۈن سەئىي قىلىدىغان جايغا كېلىدۇ. 31819- نومۇرلۇق سوئالنىڭ جاۋابىدا سەئىي قىلىشنىڭ سۈپەتلىرىنى تەپسىلىي بايان قىلىپ ئۆتتۇق.

ھەج تەمەتتۇي قىلغۇچى، دەسلەپتە ئۆمرە ئۈچۈن سەئىي قىلىدۇ، ئىفراد ياكى قىران قىلغۇچىلار ھەج قىلىش ئۈچۈن ساپا-مەرۋە ئارىسىدا سەئىي قىلىدۇ، ئۇلار سەئىي قىلىشنى پەرز تاۋاپنى قىلىپ بولغاندىن كىيىن قىلىسىمۇ بولىدۇ.

چاچنى تولۇق ئالدۇرۇش ياكى قىسقارتىش.

ھەج تەمەتتۇي قىلغۇچى ساپا-مەرۋە ئارىسىدا يەتتە قېتىم سەئىي قىلىپ بولغاندىن كىيىن ئەر كىشى بولسا چېچىنى تولۇق ئالدۇرىدۇ ياكى قىسقارتىدۇ، چاچنى قىسقارتقاندىن تولۇق ئالدۇرۇش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى بۇ توغرىدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: **چاچنى تولۇق ئالدۇرغانلار ئۈچۈن ئۈچ قېتىم، قىسقارتقانلار ئۈچۈن بىر قېتىم دۇئا قىلغان.** [مۇسلىم رىۋايىتى 1303-ھەدىس].

ھەج ۋاقتى يېقىنلىشىپ بېشىغا چاچ ئۈنگىدەك ۋاقىت قالمىغان بولسا، ئۇ ۋاقىتتا ئۆمرە قىلغاندا چاچنى قىسقارتىپ، ھەج قىلغاندىن كىيىن تولۇق ئالدۇرۇۋېتىش ياخشى بولىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەج قىلغان يىلى، ساھابىلارنى ئۆمرە قىلغاندا چېچىنى قىسقارتىشقا بۇيرىغان، چۈنكى ئۇلار مەككىگە زۇلھەججە ئېيىنىڭ 4-كۈنى ئەتىگەندە يىتىپ كەلگەن،

مىناغا چىقىشقا پەقەت تۆت كۈنلا قالغان ئىدى. ئايال كىشى بولسا چېچىنىڭ ئۇچىدىن بارماق مىقدارى قىسقارتىدۇ.

يۇقىرىقى پائالىيەتلەرنى ئادا قىلىش بىلەن تەمەتتۇ ھەج قىلغۇچىنىڭ ئۆمرىسى ئادا بولىدۇ، ئۇلار ئېھرامدىن تولۇق چىقىدۇ، ئېھرامغا كىرمىگەن كىشىلەر قىلىدىغان، كىيىم-كېچەك كىيىش، خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىش، ئەر-ئايالچىلىق مۇناسىۋەت قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىنى قىلسا دۇرۇس بولىدۇ.

ئىفراد ۋە قىران ھەج قىلغۇچىلار بولسا، سەئىي قىلىپ بولغاندىن كېيىنمۇ چېچىنى تولۇق ئالدۇرمايدۇ ياكى قىسقارتمايدۇ، ئېھرامدىن چىقمايدۇ، بەلكى ئۇلار قۇربان ھېيت كۈنى چوڭ شەيتانغا تاش ئېتىپ بولغاندىن كىيىن ئېھرامدىن چىقىدۇ.

زۇلھەججىنىڭ 8-كۈنى يەنى تەرەۋىيە كۈنى بولغاندا، تەمەتتۇ ھەج قىلغۇچى شۇ كۈنى چاشكا ۋاقتى بىلەن مەككىدە ئۆزىنىڭ تۇرغان يېرىدىن ئېھرامغا كېرىدۇ. ئۆمرە ئۈچۈن ئېھرامغا كېرىدىغان ۋاقىتتا يۇيۇنۇش، خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىش ۋە ناماز ئوقۇش قاتارلىق ئىشلارنى قىلىش ياخشى بولىدۇ. ئاندىن ئېھرامنى كىيىپ ھەجنى نىيەت قىلىپ تەلپىيە ئېيتىپ: **ئى ئاللاھ! مەن ھەجگە ھازىرلاندىم، دەيدۇ.**

كېسەللىك ياكى باشقا سەۋەبلەردىن ھەجنى تولۇق ئادا قىلىشتىن ئەنسىرىگەن كىشى شەرت قىلىپ ئېھرامغا كېرىپ: "بىرەر توسالغۇ مېنى ھەج پائالىيىتىنى تولۇق ئادا قىلىشتىن توسۇپ قويسا، شۇ يەر مېنىڭ ئېھرامدىن چىقىدىغان ئورنۇم" دەيدۇ. بىرەر پىشىكەللىكتىن ئەنسىرىمىسە ئېھرامغا كىرىدىغان ۋاقىتتا شەرت قىلىش كېرەك بولمايدۇ، قۇربان ھېيت كۈنى چوڭ شەيتانغا تاش ئېتىشنى باشلىغانغا قەدەر تەلپىيەنى ئۆزلۈك ئېيتىش ياخشى بولىدۇ.

مىناغا مېڭىش.

تەرەۋىيە كۈنى مەككىدىن مىناغا چىقىپ ئۇ يەردە پېشىن، ئەسىر، شام، خۇپتەن ۋە بومدات نامازلىرىنى قەسىر قىلىپ ئايرىم-ئايرىم ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇيدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ مىناغا چىققاندا ئىككى نامازنى جۇغلىماستىن، ھەر نامازنى ئۆز ۋاقتىدا قەسىر قىلىپ ئوقۇغان. نامازنى قەسىر ئوقۇش دېگەن: تۆت رەكەتلىك نامازنى ئىككى رەكەتتىن ئوقۇش دېمەكتۇر.

مەككىلىكلەر ۋە باشقا جايدىن كەلگەنلەر ئوخشاشلا مىنا، ئەرەپات ۋە مۇزتەلپىدە نامازنى قەسىر ئوقۇيدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى ھەج قىلغان يىلى كىشىلەرگە ناماز ئوقۇپ بەرگەن ئۇلار بىلەن مەككىلىك كىشىلەر بار بولۇپ، ئۇلارنى نامازنى تولۇق ئوقۇشقا بۇيرۇمىغان، ئەگەر مەككىلىكلەر ئۈچۈن نامازنى تولۇق ئوقۇش زۆرۈر بولغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇلارنى مەككە ئازات بولغان كۈنىدە تولۇق ئوقۇشقا بۇيرىغاندەك مىنادىمۇ تولۇق ئوقۇشقا بۇيرىيتتى، لېكىن ھازىر مەككىنىڭ شەھەر دائىرىسى كېڭىيىپ مىنانىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالدى، مىنا خۇددى مەككىنىڭ بىر مەھەللىسىگە ئوخشاپ قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىر مەككىلىكلەر مىنادا نامازنى قەسىر ئوقۇمايدۇ.

ئەرەپاتقا مېڭىش:

زۇلھەججىنىڭ 9-كۈنى يەنى ئەرەپات كۈنى كۈن چىققاندىن كىيىن مىنادىن ئەرەپاتقا مېڭىپ، مۇمكىن بولسا پېشىن ۋاقتىغىچە نەمىرە دېگەن جايغا چۈشىدۇ، بۇ جاي ئەرەپاتقا تۇتىشىدىغان جاي، مۇمكىن بولمىسا چۈشمىسىمۇ بولىدۇ، چۈنكى بۇ جايغا چۈشۈش سۈننەت بولۇپ، ۋاجىپ ئەمەس. كۈن ئىگىلىگەن ۋاقتتا يەنى پېشىننىڭ ۋاقتى كىرگەندە، پېشىن بىلەن ئەسىرنى بىرگە جۇغلاپ ئىككى رەككەتتىن ئوقۇيدۇ، يەنى ئەسىرنى پېشىننىڭ ۋاقتىغا تارتىپ ئوقۇيدۇ، چۈنكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالاممۇ ئەرەپاتتا ئۇزۇنراق دۇئا قىلىش ئۈچۈن ئىككى نامازنى جۇغلاپ ئوقۇغان.

نامازدىن كىيىن ئاللاھنى ياد قىلىش، دۇئا قىلىش، ئاللاھ تائالاغا يېلىنىشقا يۈزلىنىدۇ، ئەرەپات تېغىغا ئارقىسىنى، قىبلىگە ئالدىنى قىلىپ دۇئا قىلىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالاممۇ تاغنىڭ يېنىدا تۇرۇپ: **مەن بۇ يەردە تۇردۇم، ئەرەپاتنىڭ ھەممىسى تۇرىدىغان جاي، دېگەن.**

پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ مۇقەددەس ئورۇندا ئەڭ كۆپ ئوقۇغان دۇئاسى: **بىر ئاللاھدىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر، دېگەن دۇئادىن ئىبارەتتۇر.**

دۇئادىن چارچاپ قالسا، ھەمراھلىرى بىلەن مەنپەئەتلىك سۆزلەرنى قىلىشسا ياكى ئاللاھ تائالانىڭ پەزىلى-كەرىمى توغرىسىدىكى پايدىلىق كىتابلارنى ئوقۇسا بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ كۈندىكى ئاللاھ تائالاغا قىلىدىغان تىلەك-ئۈمىدلىرى كۈچلىنىدۇ، ئۇنىڭدىن كىيىن يەنە تۆۋەنچىلىك بىلەن ئاللاھ تائالاغا دۇئا قىلىشقا يۈزلىنىدۇ، بولۇپمۇ كۈندۈزنىڭ ئاخىرىقى ۋاقتىنى چىڭ تۇتۇش كېرەك، چۈنكى پائالىيەت جەريانىدىكى ئەڭ ياخشى دۇئا ئەرەپات كۈنىدە قىلىنغان دۇئادۇر.

مۇزتەلپىگە مېڭىش.

ئەرەپات كۈنى كۈن ئولتۇرغاندىن كىيىن مۇزتەلپىگە ماڭىدۇ، ئۇ يەرگە يىتىپ كېلىپ بىر ئەزان ۋە ئىككى تەكبىر بىلەن شام-خۇپتەننى ئوقۇيدۇ. ئەگەر يىرىم كېچىگىچە مۇزتەلپىگە يىتىپ كىلەلمەسلىكىدىن ئەنسىرسە، شام-خۇپتەننى يولدا ئوقۇيدۇ، چۈنكى نامازنىڭ ۋاقتىنى يىرىم كېچىدىن ئۆتكۈزۈۋېتىش توغرا بولمايدۇ.

كېچىدە مۇزتەلپىدە قونىدۇ، تاڭ سۈزۈلگەندە ئەزان ئوقۇپ، تەكبىر ئېيتىپ بامداتنى ئەۋۋەلقى ۋاقتىدا ئوقۇيدۇ ئاندىن ھازىر مۇزتەلپىدە بار بولغان مەسچىتنىڭ ئورنى بولغان مەشئەرىل ھەرەم دېگەن جايغا كېلىپ، ئەتراپ يوپ-يورۇق بولۇپ كۈن چىققۇچە بولغان ۋاقتتا ئاللاھنى ئۇلۇغلاپ، ئاللاھ تائالا ياخشى كۆرىدىغان دۇئالارنى قىلىدۇ، ئەگەر قىستاڭچىلىق ياكى باشقا سەۋەپلەر بىلەن مەشئەرىل ھەرەمگە بېرىش مۇمكىن بولمىسا، ئۆزىنىڭ تۇرغان ئورنىدا دۇئا قىلىدۇ، چۈنكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: **مەن بۇ يەردە تۇردۇم، مۇزتەلپىنىڭ ھەممىسى تۇرىدىغان ئورۇن دېگەن.** ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاپ دۇئا قىلغاندا قولىنى كۆتۈرۈپ، قىبلىگە يۈزلىنىپ دۇئا قىلىدۇ.

مىناغا مېڭىش.

ئەتراپ تولۇق يورۇپ كۈن چېقىشتىن ئىلگىرى مىناغا يۈرۈپ كېتىدۇ، مىنا بىلەن مۇزتەلپىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى جىلغىدىن تىز ئۆتۈپ كېتىدۇ، مىناغا يېتىپ كەلگەندە، مەككە تەرەپكە يېقىن بولغان ئاخىرقى چوڭ شەيتانغا باقلا ياكى دادۇرنىڭ چوڭلۇقىدا بولغان يەتتە تال تاشنى بىر-بىرلەپ ئارقىمۇ-ئارقا ئاتىدۇ، سۈننەت بويىچە قۇربان ھېيت كۈنى چوڭ شەيتانغا تاش ئاتقان ۋاقىتتا مەككىنى سول تەرەپىگە، مىنانى ئوڭ تەرەپىگە قىلىپ شەيتانغا قاراپ تاش ئاتىدۇ، تاش ئېتىپ بولغاندىن كىيىن ھەدىيە قىلىدىغان مالنى بوغۇزلايدۇ. ئۇنىڭدىن كىيىن ئەرلەر چېچىنى تولۇق ئالدۇرىدۇ ياكى قىسقارتىدۇ، ئاياللار بولسا چېچىنىڭ ئۈچىدىن بارمىقىنىڭ مىقدارىدا كېسىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ھاجىلار بىرىنچى قېتىملىق ئېھرامدىن چىققان بولىدۇ، بۇ ۋاقىتتا ئۇلار ئۈچۈن ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن باشقا ھەممە ئىشلار دۇرۇس بولىدۇ. ئۇنىڭدىن كىيىن مەككەگە كىرىپ ھەج ئۈچۈن تاۋاپ ، ساپا-مەرۋە قىلىدۇ، ئۇ ۋاقىتتا ئېھرامدىن تولۇق چىققان بولۇپ ئۇلار ئۈچۈن جايز بولغان ھەممە نەرسە دۇرۇس بولىدۇ. تاش ئېتىپ، چاچنى ئالدۇرۇپ بولغاندىن كىيىن مەككەگە كېرىپ تاۋاپ قىلىشنى مەقسەت قىلغان ۋاقىتتا، سۈننەت بويىچە، پاكىز كىيىملەرنى كىيىپ، خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىش كېرەك. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن بايان قىلغان ھەدىستە: **مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېھرامغا كېرىشتىن ئىلگىرى ۋە ئېھرامدىن چىقىپ كەبىنى تاۋاپ قىلىشتىن ئىلگىرى خۇشبۇي نەرسىلەرنى سۈرتۈپ قوياتتىم** دېگەن. [بۇخارى رىۋايىتى 1539-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1189-ھەدىس].

كەبىنى تاۋاپ قىلىپ، ساپا-مەرۋىنى سەئىي قىلىپ بولغاندىن كىيىن، مىناغا قايتىپ چىقىپ كېتىپ، ئون بىرىنچى ۋە ئون ئىككىنچى كۈنلىرى كېچىسى مىنادا قونىدۇ، ھەر كۈنى كۈن ئېگىلگەندە، بېرىپ ئۈچ شەيتانغا تاش ئاتىدۇ، ياخشىسى تاشنى مېڭىپ بېرىپ ئېيتىش كېرەك، ئەگەر قاتناش ۋاسىتىلىرى بىلەن بارسىمۇ بولىدۇ، دەسلەپتە مەككىدىن ئەڭ يىراققا بولغانخەيپ مەسچىتىگە يېقىن بولغان بىرىنچى شەيتانغا ئارقا-ئارقىدىن يەتتە تال تاش ئاتىدۇ، ھەر بىر تاشنى ئاتقاندا تەكبىر ئېيتىدۇ، ئاندىن ئازراق ئالدىغا مېڭىپ ئۆزى ياقىتىۋىدىغان دۇئالار بىلەن ئۇزۇن ۋاقىت دۇئا قىلىدۇ، ئەگەر ئۇزۇن تۇرۇپ دۇئا قىلىشتىن چارچاپ قالسا، سۈننەتنى ئادا قىلىش ئۈچۈن بولسىمۇ قىسقا، ئاسان دۇئالارنى قىلىپ ماڭىدۇ.

ئاندىن ئوتتۇراىچى شەيتاننىڭ يىنىغا كېلىپ ئارقىمۇ-ئارقا يەتتە تال تاش ئاتىدۇ، ھەر بىر تاشنى ئاتقاندا تەكبىر ئېيتىدۇ، ئاندىن سول تەرەپكە ئۆتۈپ قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ قىبلىگە يۈزلىنىپ مۇمكىن بولسا ئۇزۇن دۇئا قىلىدۇ، بولمىسا قىسقا بولسىمۇ دۇئا قىلىدۇ، قىستىلىپ قالغىنىمىز دەپ دۇئا قىلماي مېڭىش ياخشى ئەمەس. چۈنكى بۇ يەردە تۇرۇپ دۇئا قىلىش سۈننەت، كۆپچىلىك كىشىلەر بۇ سۈننەتكە سەل قارايدۇ. سەل قاراش بىلمەسلىكتىن ياكى ئاددى قارىغانلىقتىن كېلىپ چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەرقانداق بىر سۈننەت ئەمەل تاشلىنىپ قالدىكەن ئۇنى ئورنىغا كەلتۈرۈش ۋە كىشىلەر ئارىسىدا تارتىشۇۋە ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە تەرك قىلماسلىق ئالاھىدە تەكىتلىنىدۇ. ئۇنىڭدىن كىيىن چوڭ شەيتانغا ئارقىمۇ-ئارقا يەتتە تال تاشنى تەكبىر ئېيتىپ ئاتىدۇ ۋە بۇ يەردە دۇئا قىلمايلا قايتىپ كېتىدۇ.

زۇلھەججىنىڭ 12-كۈنى تاشنى ئېتىپ بولغاندىن كىيىن خالىسا مىنا دائىرىسىدىن چىقىپ كەتسە بولىدۇ، ئەگەر يەنە بىر كۈن

تۇرۇشنى خالسا، مىنادا قونۇپ 13-كۈنى ئىلگىرىكى كۈنلەردىكىگە ئوخشاشلا كۈن ئىگىلىگەندىن كىيىن بېرىپ تاشنى ئېتىپ قايتىدۇ. 13-كۈنى تۇرۇش ۋاجىپ ئەمەس بەلكى ياخشىدۇر. ئەمما 12-كۈنى تاشنى ئېتىپ بولۇپ كۈن ئولتۇرۇپ بولغىچە مىنا دائىرىسىدىن چىقىپ كەتمىسە، ئۇ كىشى مىنادىن كۈن پاتقۇچە چىقىپ كەتمىگەنلىكى ئۈچۈن 13-كېچىسى قونۇپ ئەتىسى كۈن ئىگىلىگەندىن كىيىن تاش ئېتىپ قايتىپ كېتىدۇ. ئەگەر ئۇ كىشى 12-كۈنى مىنادىن چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلغان بولسىمۇ، ماشىنا كۆپ، يول قىستاڭچىلىق بولغانلىقى سەۋەبىدىن كۈن ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن چىقىپ كېتەلمىگەن بولسا، ئۇ كىشى ئۈچۈن مىنادا قونۇش كېرەك بولمايدۇ، چۈنكى ئۇ كىشى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن كىچىكىمدى.

مەككىدىن ئايرىلىپ ئۆز يۇرتىغا كېتىشنى مەقسەت قىلغان ۋاقتىدا كەبىنى تاۋاپ قىلىپ قايتىدۇ. بۇ توغرىدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: **كېتىشتىن بۇرۇن كەبىنى تاۋاپ قىلماي تۇرۇپ، ھېچ كىشى مەككىدىن ئايرىلمىسۇن.** [مۇسلىم رىۋايىتى 1327-ھەدىس].

يەنە بىر ھەدىستە: **كىشىلەر مەككىدىن ئايرىلىشتىن بۇرۇن كەبىنى تاۋاپ قىلىشقا بۇيرۇلدى، ئادەت كۆرۈپ قالغان ئاياللاردىن بۇ ھۆكۈم كەچۈرۈم قىلىندى.** [بۇخارى رىۋايىتى 1755-ھەدىس. مۇسلىم رىۋايىتى 1328-ھەدىس].

ئادەت كۆرۈپ قالغان ۋە نىپاسدار ئاياللار ئەڭ ئاخىرقى خوشلىشىش تاۋىپىنى قىلىشقا بۇيرۇلمىغان، ئۇلارنىڭ خوشلىشىمىز دەپ ھەرەم مەسچىتىنىڭ ئىشىكىنىڭ يېنىدا تۇرۇۋېلىشى توغرا بولمايدۇ. بۇ توغرىدا پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن ئەسەر بايان قىلىنمىغان.

مەككىدىن ئايرىلىپ سەپەر قىلىشنى مەقسەت قىلغان ۋاقتتا ھەرەمدە قىلىدىغان ئاخىرقى ئىش خوشلىشىش تاۋىپىنى قىلىش بولىدۇ، خوشلىشىش تاۋىپىنى قىلىپ بولۇپ، ھەمراھلىرىغا ساقلاپ قالسا ياكى يۈك-تاقىلىرىنى ماشىنىغا بېسىش ياكى يولدا ئېھتىياجلىق بولغان نەرسىلەرنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن كېچىكىپ قالسا بۇنداق ھالەتتە خوشلىشىش تاۋىپىنى قايتا قىلمىسىمۇ بولىدۇ، ئەمما سەپەرگە چىقىش ۋاقتىنى كېچىكتۈرگەن بولسا، يەنى ئەتىگەندە يولغا چىقىمىز دەپ خوشلىشىش تاۋىپىنى قىلىپ بولۇپ، كىيىن يولغا چىقىش ۋاقتىنى كەچكە ئۆزگەرتكەن بولسا، بۇنداق ئەھۋالدا خوشلىشىش تاۋىپىنى قايتىدىن قىلىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: **ئاخىرقى ئىشىڭلار كەبىنى تاۋاپ قىلىش بولسۇن** دېگەن.

پائىدە: ھەج-ئۆمرە ئۈچۈن ئېھرام كىيگەن كىشىلەرگە زۆرۈر بولىدىغان ئىشلار:

1- ئاللاھ تائالا پەرىز قىلغان ناماز قاتارلىق ئەمەللەرنى ئۆز ۋاقتىدا جامائەت بىلەن ئادا قىلىش كېرەك.

2- ئاللاھ تائالا چەكلىگەن گۇناھ-مەسىيەت، پىسقى-پۇجۇر ۋە ناچار سۆز-ھەرىكەتلەردىن ساقلىنىش كېرەك. بۇ توغرىدا ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: **فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفْتَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ هَجَّ قىلىشنى نىيەت قىلغان (يەنى ئېھرام باغلىغان) ئادەمنىڭ جىنسىي ئالاقە قىلىشى، گۇناھ قىلىشى ۋە ئۇرۇش جىدەل قىلىشى مەنئى قىلىنىدۇ.** [سۈرە بەقەرە

3- مۇقەددەس ئورۇنلاردا ۋە باشقا جايلاردا ئاغزاكى ياكى ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق مۇسۇلمانلارغا ئەزىيەت يەتكۈزۈشتىن ساقلىنىش كېرەك.

4- ئېھرامغا كىرگەندىن كىيىن ساقلىنىشقا تىگىشلىك بولغان بارلىق ئىشلاردىن يىراق بولۇش.

ئا- ئېھرامغا كىرگەندىن كىيىن بەدەننىڭ موپلىرىدىن، تىرناقتىن ھېچ نەرسىنى ئالماسلىق. تىكەنگە ئوخشاش نەرسىلەر كىرىپ كەتكەن بولسا ئېلىۋەتسە بولىدۇ، ئۇ جەرياندا قان چىقىپ كەتسىمۇ ھېچ نەرسە بولمايدۇ.

ب- ئېھرامغا كىرىپ بولغاندىن كىيىن بەدىنى ياكى كىيىمى، يىمەك-ئېچمەكلىرىگە خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلەتمەسلىك، خۇشبۇراقلىق سوپۇنلارنى ئىشلەتمەسلىك كېرەك. ئەمما ئېھرامغا كىرىشتىن بۇرۇن ئىشلەتكەن خۇشبۇي نەرسىلەرنىڭ قالدۇقلىرى بولسا بۇنىڭ ھېچ زىيىنى يوقتۇر.

ج- ئېھرامغا كىرىپ بولغاندىن كىيىن ئوۋ ھايۋانلىرىنى ئۆلتۈرمەيدۇ.

د- ئەر-ئاياللىق مۇناسىۋەت قىلمايدۇ.

ھ- شەھۋەت بىلەن ئايالنى قوچاقلىمايدۇ ياكى سۆيمەيدۇ ۋە باشقا ئىشلاردىنمۇ ساقلىنىدۇ.

و- ئۆزى ئۈچۈنمۇ ياكى باشقىلار ئۈچۈنمۇ نىكاھ خۇتبىسى قىلمايدۇ، شۇنداقلا ئۆزى ئۈچۈن ياكى باشقىلار ئۈچۈنمۇ ئاياللارغا توي تەكلىپى قويمايدۇ.

ز- ئېھراملىق ھالەتتە قوللىرىغا پەلەي كەيمەيدۇ.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئېھراملىق ھالەتتە قىلىش چەكلەنگەن يەتتە تۈرلۈك ئىش ئەر-ئاياللار ئۈچۈن ئوخشاشتۇر.

ئەرلەرگە خاس بولغان ئىشلار:

ئا- ئېھرامدا بىشىنى دوپپا ياكى ياغلىق دېگەندەك نەرسىلەر بىلەن ياپمايدۇ ئەمما كۈنلۈك، ماشىنىنىڭ دالدىسى، چېدىرلار ۋە باش ئۈستىدە كۆتۈرىدىغان نەرسىلەرنىڭ سايىسى بىلەن سايىدىسا بولىدۇ.

ب- ئېھراملىق ھالىتىدە كۆينەك، سەللە، قالپاق، ئىشتان ۋە ئۆتۈك قاتارلىق نەرسىلەرنى كەيمەيدۇ. ئەمما ئاستى تەرەپنى يۆگەشكە بىر نەرسە تاپالمىسا ئىشتان كىيسە بولىدۇ، ئاياغ تاپالمىسا ئۆتۈك كىيسە بولىدۇ.

ج-يۇقىرىدا بايان قىلىنغانغا ئوخشاش ئېھراملىق ھالىتىدە تون چاپان، شىلەپە، دوپپا ۋە ئىچ كۆينەك-كۇسار دېگەندەك نەرسىلەرنى كىيمەيدۇ.

د-ئايغ كىيسە، ئۈزۈك سالىسا، كۆز ئەينەك تاقىسا، قۇلىقىغا ئاڭلاش ئۈسكىنىسى سالىسا، قولغا سائەت سالىسا، بوينىغا بىرنەرسە ئاسسا ياكى پۇل سالىدىغان ھەميان ياكى سومكا قاتارلىق نەرسىلەرنى ئىشلەتسە دۇرۇس بولىدۇ.

ھ-خۇشبۇي بولمىغان نەرسىلەر بىلەن بەدەننى تازىلىسا، يۇيۇنسا بولىدۇ، بىشىنى، بەدىنىنى قاشلىسا ئىختىيارسىز بىرەر تال موي چۈشۈپ كەتسە ھېچ ئىش بولمايدۇ.

ئاياللار يۈزىگە نىقاب كىيمەيدۇ، چۈمبەلمۇ تارتمايدۇ. سۈننەت بويىچە ئاياللار يات ئەرلەر بولمىغان جايلاردا يۈزىنى ئوچۇق قويدۇ. يات ئەرلەر مەۋجۇت بولغان يەرلەردە بولسا يۈزىنى يېپىۋالىدۇ...".

شەيخ ئەلبانى رەھىمەھۇللاھنىڭ "ھەج-ئۆمرە پائالىيىتى"، شەيخ ئىبنى ئۇسەيمىن رەھىمەھۇللاھنىڭ "ھەج-ئۆمرىنى مەقسەت قىلغانلارغا كۆرسەتمە" ناملىق ئەسەرلىرىگە مۇراجىئەت قىلىنسۇن.

ئاللاھ تائالا ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر.